

GRBOVI U BIVŠOJ CRKVI SV. MARKA U HVARU

Niko Duboković Nadalini

O ovim grbovima, koji se uz odgovarajuće natpise, ili bez njih, nalaze uklesani na nadgrobnim pločama, crkve sv. Marka pisali smo u tri navrata. Bilo je međutim preuranjeno, jer je romantični perimetralni okvir koji predstavlja ostatak crkve bio ne samo u ruševnom stanju, radi odronjenog sjevernog zida, već je bio krcat svakojakih otpadaka, koji su se godinama slagali jedni na druge, dok je u zadnje vrijeme služio i kao magazin za butanske bombe.

U tom neopisivom neredu podaci snimljeni nisu mogli biti točni ni potpuni, pa su se potkrale greške. Zato smo, ovdje rekapitulirali čitavu stvar sada kada se konačno ostvarila naša dugogodišnja molba, da nam se objekt preda na čuvanje, da bi ga priveli kulturnoj namjeni. Prvo što smo uradili bilo je postarati se za nekoliko sukcesivnih čišćenja pločnika i nadgrobnih ploča, što im je oživilo plastičnost i nama omogućilo čitanje.

Naravno ostaje zapreka čitanju u tome što su ploče često polomljene i sastavljene od fragmenata. Očevidno nisu in situ, i bile su nakon ko zna koje vandalizacije, nekako opet poslagane. Moramo za to pretpostaviti da niti su na svojim originalnim mjestima, niti su sve sačuvane.

Dugogodišnja dezolatnost bila je možda razlog što mnogi nisu osjećali ljepotu ovog dravnog mjesta. A ipak je sv. Marko odigrao značajnu ulogu u životu Hvara kao sastajalište velikog vijeća komune i pučke skupštine kroz vjekove, ili kao govornica Vičenca Priboevića, koji je 1525. održao svoj poznati govor o veličini Slavena. Te uspomene nisu bile dovoljne da ovaj spomenik spase od propasti. Francuska uprava je 1811. izvršila doduše inkameraciju, i to je svakako bio početak rušenja. Ali Francuzi nisu objekt doveli u ovo stanje, već naši preci, kada su 1819. g. došli na apsurdnu ideju da ovdje smjeste gradsko groblje, pa su za to uklonili čitavo krovište, i raskopali grobove. Kasnije mora da se netko prenuo. Tako je apsida, ruševna, uređena kao kapela, dok je netko

morao dati ponovno postaviti na pod nadgrobne ploče, odakle su ranije bile skinute. Za to one sada stoje bez reda, što se vidi po zbrkanim rednim brojevima, a naknadno su iskasapljene slaganjem na njih teških predmeta, cijepanjem drva, paljenjem vatre itd.

Svakako ono nešto reda što smo ga uspjeli postići dozvoljava rekapitulaciju popisa grbova i natpisa. Uzimamo samo građanske i plemićke grbove, i izostavljamo nekoliko bratovštinskih. Donijet ćemo i nekoliko reprodukcija¹⁾, ali će nam heraldičke boje naravno uvijek faliti za one neke grbove, koji nisu drugodje kromatski registrirani, ili ih nema u literaturi.

Odmah ćemo spomenuti, da smo kod ovog konačnog čitanja utvrdili postojanje jednog imena, koje se ne sreće, i ako je registrirano kod Heyera. To je ime REFALDINI, koje smo ranije radi polupane ploče i još nekih razloga uzimali kao Raffaelli. Tako je bilo došlo do našeg navoda o varijanti grba ove obitelji, što ćemo ovdje za ovaj slučaj ispraviti. Inače dvije varijante grba Raffaelli postoje i nalaze se kod Heyera, i ta pojava u heraldici, osobito patricijskoj, nije rijetkost.

O imenu Refaldini ne znamo ništa, kao ni Heyer, koji je snimio ovaj isti grb koji mi gledamo, ali u doba kada su ploče bile u boljem stanju. Heyer ne donosi identičan grb, ali je očividno da je greška više u crtanju i memoriranju. Heyerov crtež nosi u lijevom uglu grba stiliziranu ružu, i dvije bande, dok original ima mjesto ruže zvijezdu, i tri bande. Boje su kod Heyera: polje srebrno, a bande crvene kao i ruža.

Čišćenjem sjeverne lađe crkvenog okvira utvrdili smo postojanje groba Antuna Lucića, pjesnikovog sina.

Nadalje smatramo da možemo reći, da je grb označen inicijalima H i O vjerovatno onaj prastare obitelji Ozoris, za koju smatramo da bi mogla poticati od Ozora Kačića, hvarskog kneza iz neretljanskih vremena. Grba Ozoris nema ni kod Heyera ni u »zlatnoj knjizi«, čuvanoj u biblioteci dr Jerka Machieda u Hvaru.

Glede građanskih grobova primijetit ćemo, da se nalaze pomiješani sa plemićkim, i da su katkada bez, a katkada sa grbom. Tako Raffaelli, građani, imaju već u XVI v. grb, i ako su ušli u komunalno plemstvo tek 1798 godine. Naprotiv Ljubići, cipelari, ga nemaju, jednako kao ni onaj tesar, prvi na našoj listi, koji je ostao anonimn.

A sada evo popisa nadgrobnih ploča, sa imenom nosioca ili opisom grba odnosno amblema, onim redom u kojem su one stajale do augusta 1966, naime do prije otvorenja današnjeg lapidariuma u tome prostoru. Slijedit ćemo ploče po redovima, počevši od nekadašnje apsida — danas kapele u kojoj je zbirka antičke keramike — slijeva na desno (redni broj je naš, u zaporkama su stari redni brojevi uklesani na pločama, u koliko ih ima):

1) grob (21) majstora tesara sa tesarskom sjekirom i godinom: 1483 (sl. 1),

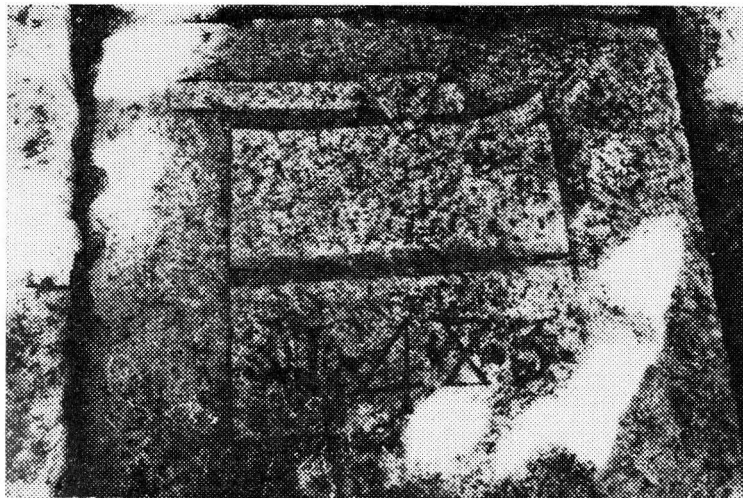
2) grob (27) IOANNIS P(ER)DVARICH ET HEREDIBUS SUIS, — i godina: MCCCCLXXII,

3) jedan fragment natpisa vjerovatno XIV v. umetnut kao spolia, ali pretpostavljamo da je pripadao crkvi,

4) grob (34) ULTIMA DOMUS IO, FRAN.ci JAC.i FRUM IAXICH NOBIL^m PHAREN. AC HAERED.

Niže je mrtvačka glava, a ispod nje piše: RESPICE FINEM.

5) grob (35) SEPULCRUM MAGISTRI DOMINICI GLIUBICHI ET HEREDUM EIUS, — sa cipelom i cipelarskim nožem,

Sl. 1. Grobna ploča nepoznate obitelji iz 1483. god.

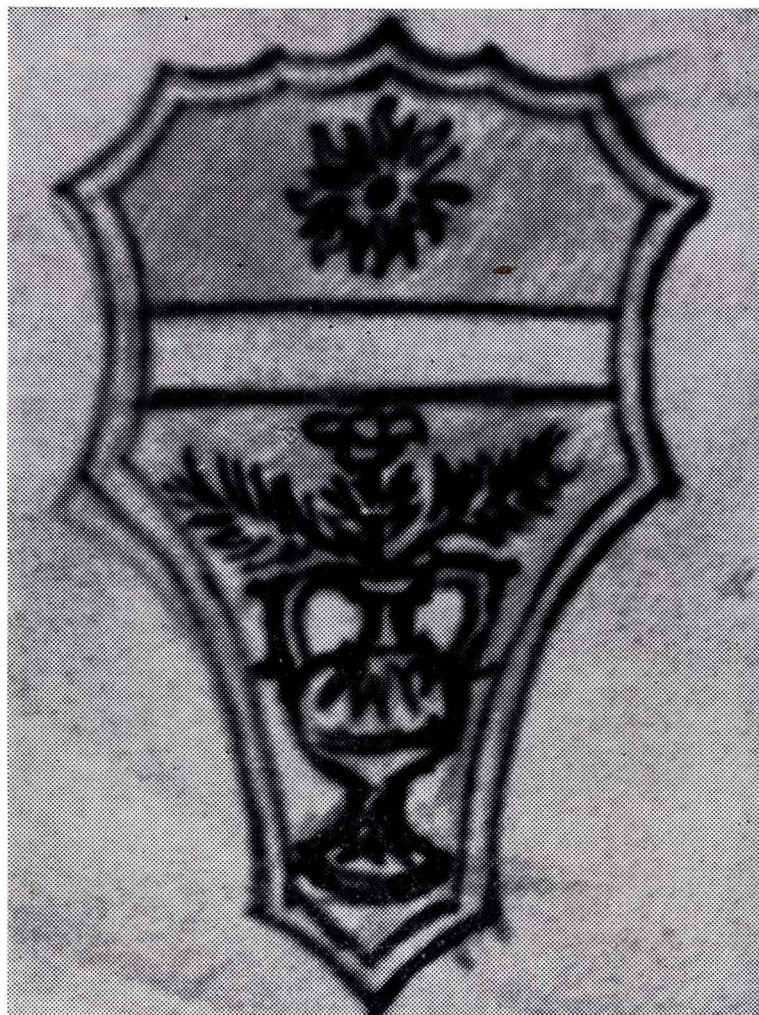
6) grob (36) SEPULTVRA DE NICOLO VUCCICH E DE LI SOI EREDI — i godina: 1435, s grbom i inicijalima N V, (sl. 2);

(grb: štit prevučen pojasom — fasce — tako da u gornjem polju ostaje sunce, a u donjem vaza sa cvijećem — naravno boje nije moguće utvrditi),

7) grob (6) — grb s inicijalima A O, što smatramo da označava grobnicu patricija Ozora;

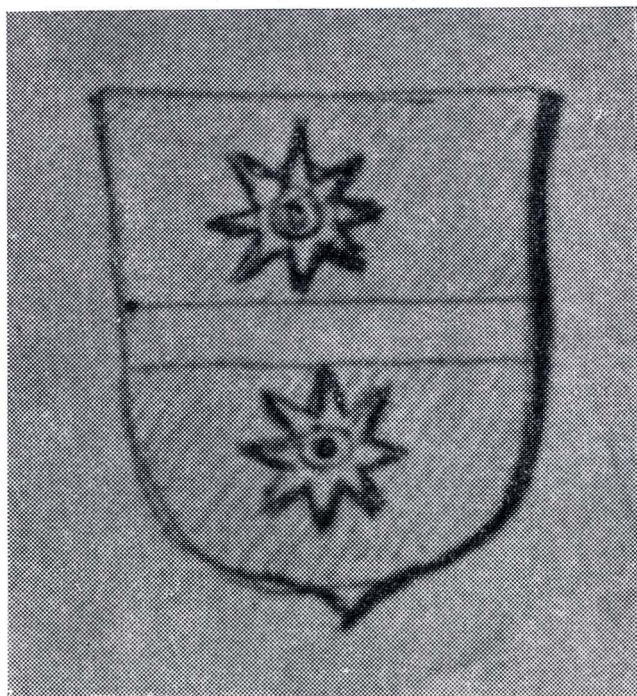
(grb: štit je prevučen pojasom, sa po jednim cvijetom sa osam latica u svakom polju),²⁾ (sl. 3),

8) grob (6) S. D. JACOBI GOTIFREDI ET HEREDUM EIUS — AO. DNI MDXXXVI,

Sl. 2. Grb Nikole Vučića

9) grob (4) bez natpisa sa grbom i inicijalima M P³;
 (grb: rađajući se vol patricija Piretića, koji grb imaju i Hektorovići, Jakše, Barbići, Grivičići, ali bi arhaičnost ploče i slovo »P« u inicijalu upućivalo upravo na Piretiće),

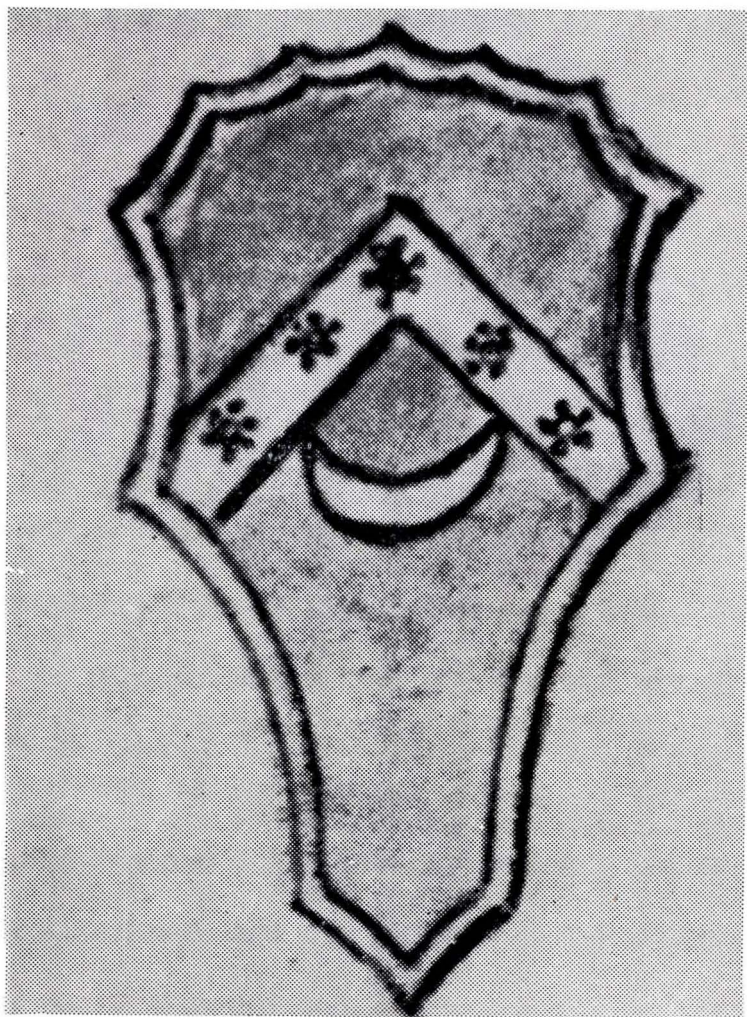
Sl. 3. Grb patricija Ozora

10) grob (—) SEPU. S. PETRI Q. S. LUCE IAXICH AC HERED. SOUR. — i g.: 1485;

(grb: polje presječeno širitom, na kojem širitu je 5 stiliziranih ruža, a u donjem polju polumjesec), (sl. 4),

11) grob (38) — karakterističan grb patricija Nicolini;

(grb: penjući se lav — lion rampant — koji stoji uspravno i pokazuje svoj lijevi obraz),

Sl 4. Grb Petra Jakšića (Iaxich)

Sl. 5. Grb obitelji Sladić-Dragomanić

Sl. 6. Grb obitelji Refaldini

12) grob (60) — S. DE ANTONIO SLADICH DRAGOMANICH E DELLI HEREDI SOI. — s grbom, (sl. 5),

13) grob (51) — SEPULCHRUM MAGISTRI DOMINICI GOLUBICH... — i godina: MDLXXI

14) grob (47) — ANTONIUS REFAIDINI CHINAE UX... SSIMAE CONSTRUERE FECIT HOC SEPUL... PIETATIS... MDXXX, — s grbom), sl. 6),

15) grob (49) Raffaelli bez natpisa, sa poznatim grbom; grb: šest stiliziranih ruža⁴⁾.

16) grob (53) Nicolini, bez natpisa, sa poznatim grbom, — godina: MCCCCL;

Sl. 7. Grb obitelji Kačić

grb: v. br. 11) u ovom članku

17) grob (50) Lucić s poznatim grbom, i inicijalima NA⁵⁾

18) grob (59) sa rastućim volom, bez drugih oznaka⁶⁾

19) grob (54) idem — XV v.

20) grob (65) s velikim slovom S kao jedinom oznakom (dim. 31x31 cm),

21) grob (—) SEPULTURA DE M^o STEFANO MARTINOVICH E DE SOI HEREDI

22) grob (77) sa grbom Kačića — sigurno XVII v; grb: karakteristični zmaj Kačića⁷⁾, (sl. 7)

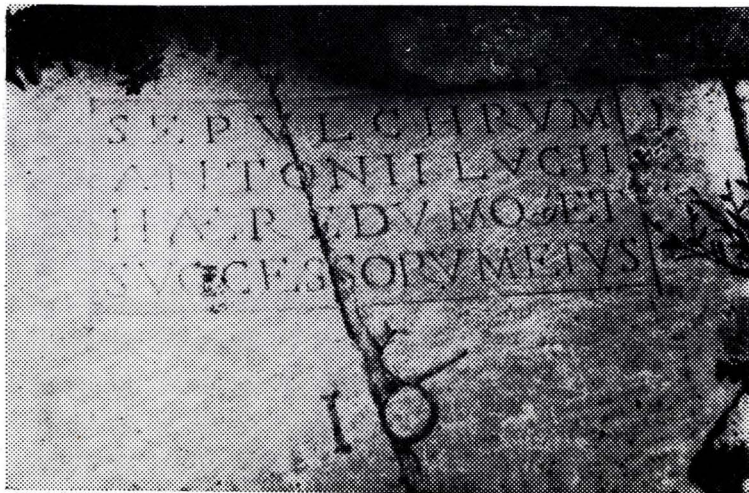
(23) grob (55) S. DE VCHOTA M... STANULA E LI SOI HERED... i g. 1484,

(24) grob (—) sa pločom s obrisom mačke — bez druge oznake

25) grob (62) patricija Fumatis, i g. MCCCCXI;

grb: ekartelirani štít sa dva crvena i dva srebrna polja, i po jednom stiliziranom ružom u svakom, protivne boje i inicijalima: S F.

Ovo su grobovi individualnih obitelji (osim br. 20 i 24), koji su stajali u centralnom traktu crkve sv. Marka, onaj kakva je bila prije proširenja i adaptacije u XVII v.⁸⁾

Sl. 8. Grobna ploča s imenom Antuna Lucića, sina pjesnika Hanibala Lucića

Međutim sačuvan je red grobova ispod novog kosog betonskog sjevernog zida, koji su do građnje zida radi odrona, i dok nije uklonjen balast ovog odrona, bili zastrti. Dva smo individualni putem natpisa, i ustanovili da je jedan Leporini (u XV v. se obitelj nazivala: Zecic), a drugi istodobno građen, ali bez datacije, pripada Antunu Luciću, pjesnikovu sinu, onom čija je udovica Julia Gazzari pjesnikovu vilu poklonila crkvi.⁹⁾ Ovaj nalaz nas potkrijepljuje u osvjedočenju, da je grob pred glavnim oltarom Franjevačke crkve onaj našeg pjesnika, a da bi se inicijale na tom grobu moglo čitati: Anibale Lucic, kako se ovo ime piše

talijanskom grafijom, koja je kod nas zamijenila latinski jezik često već početkom XV v. Obzirom pak da je sin Antun sigurni naručitelj obiju nadgrobnih ploča, očeve kod Franjevac, i svoje kod s. Marka, može biti da je i kod Franjevac postavljen njegov inicijal, naime A L, što ne znači drugo nego da je Antun graditelj očevog groba.

Natpisi na ovim grobovima glase:

26) grob (10 ili 30) SEPULCHRVM ANTONII LUCII HAEREDVMQUE ET SUCCESSORVM EIVS, sa grbom Lucić, (sl. 8), ali zato susjedni, iste i istodobno fakture, glasi:

27) grob (100) SEPULCHRUM Q. D. VINCENTII LEPORINI ET HAEREDUM EIS, — i g. MDLXXI.

Ovo bi bile ploče i natpisi, koji potiču od crkve s. Marka kva je bila u XV v, i kasnije, ali je sigurno kod opetovanih devastacija jedan dio uništen. Popis odražava stanje kakovo je bilo prije otvaranja lapidariuma u augustu 1966.

B I L J E S K E

1) Ostali grbovi sa nadgrobnih ploča iz sv. Marka su u literaturi: Heyer i Duššin, odnosno u »zlatnoj knjizi« hvarskog plemstva, koja se čuva u biblioteci dr Jerka Machieda u Hvaru. Noviji dio ove »zlatne knjige« — svezak se sastoji od dva različita rada na istu temu — čuva se u prepisu u Franjevačkom arhivu u Hvaru, a fotokopije ovog prepisa u Centru za zaštitu kulturne baštine, također u Hvaru. Naravno ima još mnogo nepoznatih grbova na Hvaru i otoku, pa će o njima trebati pisati.

2) Grb ove obitelji do danas nije utvrđen. Mi smatramo da bi mogao biti ovaj naš, sudeći po starini ploče i heraldičkom motivu. Ne možemo se složiti da bi grb Ozora bio jedan od grbova bojadisanih na plafonu stepeništa u ljetnikovcu Boglić — Božić u Milni, o čemu postoji neka predaja, jer se tu radi o motivima koji su daleko od koncepcija heraldike XV vijeka i ranije. Istina jest, da su grbovi na Hvaru katkada improvizacije s heraldičkog gledišta, što znači da tzv. »heraldički kriterij« ne može biti uvijek mjerodavan. Ipak smo skloni pretpostavci da bi najvjerojatnije ovaj grb mogao biti do sada nepoznati amblem roda Ozora.

3) Vidi ovaj grb kod Heyer von Rosenfeld, Adel von Dalmatien, 1874 pod navedenim imenima, koja su u ovom djelu napisana u talijanskom obliku (za Griffico smo utvrdili 1440. god. oblik Grivičić. Vidi o tom Bilten Hist. arh., br 7—8, str. 15, t. 14).

4) Vidi Heyer o. c.

5) Grb Lucića je bio poznat. Nose ga još Paladinići, Dobroslavići, Stanoć, Balčići, Berislavići. Ovdje smatramo da se odnosi na granu iste kuće zvanu: Anzoli, Angelini, Angelinović, prije nego li je ova uzela sasvim novi amblem, da bi se razlikovala od mnogobrojnih srodnika s istim grbom. Taj novi amblem je: jagnje povodeno strijelom. Faktura ovog jagnjeta, koje je sličilo zecu, dalja je povoda nesporazumima i brkanju ovog grba s grbom Leporini (Zečić). V. o tome: N. Duboković — Nadalini, O sfragistici i stematologiji otoka Hvara, Arhivist, 1956, sv. 3—4. Vidi još »novi«

grb Angelini na kući Rosso kod gradskih vratiju u Hvaru, XV v. odljeve u zbirci s. Marka, barokni original kod dr Bere Angjelinovića, Biokovska 2, Split, (XVII v.)

6) Vidi bilj. 3.

7) Ovaj grb publiciramo, jer je najplastičniji od svih grbova na grobovima u s. Marku i sigurno najnoviji. Grbova K. prije bombardiranja Sućurja u II svj. ratu bilo je na više kuća u Maloj bandi ove varošice. Naprotiv, na monumentalnoj kući Kačić u Jelsi — danas Ivanišević — ga nema, a za hvarske kuće ove obitelji danas ne znamo.

8) N. Duboković — Nadalini, Samostan i crkva Dominikanaca u Hvaru, Anali Hist. arh. JAZU, Dubrovnik 1960-61.

9) Publiciramo ovaj lijepi natpis pisan rimskom kapitalom jednako kao njemu susjedni natpis na grobu Leporini. Gledajući ovaj klesarski rad i grob Lucić u Franjevaca, moramo zaključiti da su od iste ruke. To isto mislimo za natpise u Tvrđalju u Starom Gradu.